

**SOSYALİZM
VE
İNSAN RUHU**

OSCAR WILDE

Çeviren: Şeyma Tahan

telgrāfhane
yayınları

Sosyalizm ve İnsan Ruhu Üzerine

Günay Güner

Oscar Wilde, 1854'te İrlanda'da, Dublin'de doğan, 1900 yılında Paris'te yaşamını yitiren, dünya yazınının usta yazarı. Paris'e yerleşmek zorunda kalıyor. Yaşamı çileli bir yaşam. Oysa dünyaya ve yazına bakışının temelinde, yaşamın bir güzelduyusal (estetik) yapıt özeniyle düzenlenmesi ve yaşanması anlayışı yatıyor. Bu yaklaşımı ise olasıdır ki Wilde'in gönenç içinde bir kişi olduğu gibi bir yanlış algıya neden oluyor. Düşünsel yanı güçlü bir aileden geldiği, estetizmi savunduğu doğru olmakla birlikte, 2 yıl hapis yattığı da doğrudur. Hapishane sonrasında Paris'e yerleşir.

Oscar Wilde, hapishane koşullarını "Reading Zindanı Baladı" nı yazarak şiirleştirdi. Başlıca yapıtları arasında "Dorian Gray'in Portresi" (1890),

“De Profundis” (1905), “Mutlu Prens” (1888) var. 1891’ de yayımlanan “Sosyalizm ve İnsan Ruhu” çok ayrı ve özgün bir yapıdadır.

Sosyalizm (toplumculuk), bireysellikle çatışır mı? Çelişir mi? Sosyalizm bireyi ezer mi aşındırır mı? Tersinden de sorulabilecek bu ve benzer sorular günümüzün de sorularıdır. Gerçek yanıtları ise ancak sözünü esirgemeyen, gözünü budaktan sakınmayan, yazının, düşüncenin, kalemin ahlakını her şeyin üzerinde tutan; sürü insanı olmadığı gibi, toplumun, sınıfsal çatışmaların nesnel gerçeğini de ideolojik görünmekten korkmadan dillendirebilen usta yazarlar vermiştir. Günümüzde de vermektedir.

Oscar Wilde “Sosyalizm ve İnsan Ruhu”nda, o güzel seslenişiyle ne diyor? Wilde, yoksulluk, açlık, barınaksızlık, eğitimsizlik, sağlıksızlık, işsizlik, iş bulunabilmişse angarya koşullarında sosyalizme karşı olmanın ahlaksızlık sayılması gerektiğini; insanın sosyalizmde yeteneklerinin ayırımına varıp geliştirebileceğini, böylelikle mutluluğu yaşayabileceğini; insanlaşmanın, uygarlığın başat gereği *bireyselliğin* de ancak sosyalizmde gerçekleşebileceğini, sosyalizmle çelişmek bir yana o ülkünün biricik tamamlayıcı ögesi niteliğini taşıdığını; sosyalizm adı altında ortaya konan otoriter yapılanmaların ise ne sosyalizmle ne de insanlığın ilerlemesiyle bir olumlu ilişkisinin bulunduğunu açık, anlaşılır, dürüst

biçimde açıklıyor.

“Sosyalizm ve İnsan Ruhu” güncelliğini yitirmemiş, tarihsel değerde bir metindir; adeta bilirdir.

Kuşkusuz ki sosyalizmin kurulmasından sağlayacağımız başlıca kazanç, günümüz koşullarına bakıldığında, neredeyse herkesi baskı altında tutan şu aşağılık düzenden, başkaları için yaşama gerekliliğinden bizi kurtaracak olmasıdır. Aslında bundan kurtulabilenlerin sayısı yok denecek kadar azdır.

Yüzyılımız boyunca, zaman zaman, Darwin gibi büyük bilim bir insanı, Keats gibi harika bir şair, Mösyö Renan gibi ince ruhlu bir eleştirmen, Flaubert gibi yüce bir sanatçı, kendini soyutlamayı, başkalarının şamatalı söylemlerinden uzak durmayı, Platon'un dediği gibi "duvara sığınmayı" ve böylelikle içindeki cevheri fark etmeyi ve hem kendisi hem tüm dünya için eşi benzeri olmayan kazanımlar elde etmeyi başarmıştır. Ancak bu kişiler istisnadır. İnsanların çoğu, hayatlarını, başkaları tarafından sağlıklı ve abartılı fedakârlıklara zorlanarak berbat

ederler. Sonunda kendilerini korkunç bir sefalet, iğrenç bir çirkinlik, berbat bir açlıkla çevrilmiş halde bulurlar. Tüm bunların onları harekete geçirmesi kaçınılmazdır. İnsanın duyguları, mantığından daha çabuk harekete geçer. Bir süre önce, eleştirinin işlevi konusundaki bir makalede ifade ettiğim üzere, düşünceden ziyade acıya sempati duymak, çok daha kolaydır. Dolayısıyla, hayranlık uyandıran ancak yanlış yönlendirilmiş hedeflerle insanlar, çok ciddi ve çok duygusal biçimde, gördükleri kötülükleri tedavi etmeyi görev edinirler. Ancak ilaçları, bu hastalığı tedavi edemez, aksine, hastalığın süresini uzatır. Aslına bakılırsa ilaçları, hastalığın bir parçasıdır.

Örneğin, yoksulluk sorununu, yoksulun hayatta kalmasını sağlayarak, çok ileri bir öğretinin durumunda olduğu gibi, yoksulu avundurarak çözmeye çalışırlar.

Fakat bu bir çözüm değil, sorunu artıran bir durum. En uygun çözüm, toplumu, yoksulluğun mümkün olmayacağı bir temel üzerine yeniden yapılandırmaktan geçmektedir. Özveri erdemleri, bu çözümün uygulanmasının önünde büyük engel oluşturmuştur. En kötü köle sahiplerinin, kölelerine nazik davrananlar olması ve bu yaklaşımın, acı çeken kişilerin, sistemin korkunçluğunun farkına varmalarını ve sistem üzerine düşünüp taşınmış kişilerin de bunu anlamalarını engellemesi gibi, İngiltere'deki mevcut du-

rumda, topluma en çok zararı veren kişilerin, en fazla iyilik etmeye çalışanlar olduklarına tanık olduk. Son olarak, sorun üzerine kafa yormuş ve yaşamı bilen insanların -East End'de yaşayan eğitilmiş kişilerin- ortaya çıkıp, yardımseverlik, cömertlik ve benzeri özveri dürtülerini bastırmaları için topluma yakardıklarını gördük. Onlar, bu iyiliklerin onur kırıcı olduğu ve ahlâkı bozduğu düşüncesiyle bu şekilde davranmaktadırlar. Son derece haklılardır. Yardımseverlik, birçok günaha da davetiye çıkarır.

Şunu da belirtmek gerekir; özel mülkiyetin kurumsallaşmasından doğan korkunç sorunları gidermek için özel mülkiyeti kullanmak, hem ahlaksızlıktır hem de adaletsizliktir.

Sosyalizm idaresinde elbette tüm bunlar değişecektir. Pis kokulu küçük odalarda yaşayan ve kokuşmuş paçavralar giyen kimse olmayacaktır, olanaksızlığın ortasında ve tiksindirici bir çevrede büyümek zorunda kalmış, açlıktan bir deri bir kemik çocuklar görülmeyecektir. Toplumun güvenliği, şimdiki gibi, havanın durumuna bağlı olmayacaktır. Dondurucu soğuklar bastırıldığında yüzbinlerce kişi işsiz kalmayacak, sokaklarda sefil hâlde dolaşmayacak ya da çevreden sadaka dilenmeyecek veya bir lokma ekmek ve gece başını sokabileceği pis bir yer bulabilmek için kapı kapı gezmek zorunda kalmayacaktır. Toplumun her üyesi, genel refah ve mutluluğu paylaşacak

ve soğuklar bastırduğunda bile bunun kimseye zararı dokunmayacaktır.

Diğer yandan sosyalizm, sırf insanı bireyselliğe yönlendireceği için bile değerli olacaktır.

Sosyalizm, komünizm ya da adına ne denirse densin, bu sistem, özel mülkiyeti kamu mülkiyetine dönüştürerek ve rekabet yerine işbirliğini getirerek toplumu tamamen sağlıklı bir oluşuma, olması gereken asıl durumuna döndürecek ve toplumun her üyesinin maddi refaha kavuşmasını sağlayacaktır. Aslında sağlanacak olan, yaşam için uygun temel ve uygun ortamdır. Ancak yaşamın mükemmel biçimde gelişmesi için bir şey daha gereklidir. O da bireyselliktir. Sosyalizm otoriter olursa, günümüzdeki siyasi güce sahip iktidarlar gibi, ekonomik güçle donanmış iktidarlar bulunursa, kısacası Endüstriyel Tiranlıklar ortaya çıkarsa, bu durumda insanın son durumu, ilkinden daha kötü olacaktır. Şu an, özel mülkiyetin varlığının bir sonucu olarak, birçok kişi çok sınırlı bir düzeyde bireysellik geliştirebilmiştir. Bu kişilerin ya yaşamak için çalışmaya gereksinimleri yoktur ya da zevklerine uygun ve onlara haz veren bir işi yapmayı seçebilmişlerdir. Bu kişiler, şairler, filozoflar, bilim ve kültür insanlarıdır; kısacası gerçek insanlardır. Kendilerinin farkına varmışlardır ve tüm insanlık da bundan payını almaktadır. Öte yandan, kendilerine ait özel mülkiyeti bulunma-

yan ve daima açlık eşiğinde yaşayan, yük hayvanlarının yaptığı işe zorlanmış, hoşlarına hiç de gitmeyen işleri, otoriter, mantıkdışı, onur kırıcı zorbalığı yüzünden yapmak zorunda kalan da birçok kişi vardır. Bu kişiler yoksullardır, neredene yapacaklarını, nasıl konuşacaklarını bilmezler, uygarlıktan, kültürden, incelikten ve yaşam sevincinden yoksunlardır. İnsanlık, onların toplu gücü sayesinde büyük ölçüde maddi refah elde etmektedir. Ancak elle tutulur tek kazanç da budur, yoksul kişinin kendisi için kesinlikle hiçbir önemi yoktur. O, kendini önemsemekten çok uzak, kendini kahreden, sadece, bir gücün parçalara bile ayrılamayan zerreciğidir; aslında bu güç, onun ezilmesini ve böylelikle daha itaatkâr olmasını sağlar.

Elbette özel mülk koşulları altında ortaya çıkan bireysellik, her zaman olması bir yana, genellikle bile iyi ya da görkemli bir durum değildir. Yoksulun, kültür ve çekiciliğe sahip olmasada, birçok erdeme sahip olduğu söylenebilir. Bu iki ifade de oldukça doğru sayılabilir. Özel mülke sahip olmak, genellikle son derece ahlaksızlaştırıcıdır ve elbette bu, sosyalizmin onu ortadan kaldırmayı istemesinin nedenlerinden biridir. Aslında mülk, gerçekten bir baş belasıdır. Birkaç yıl önce insanlar, mülkiyete ilişkin vergi yükümlülükleri olduğunu söyleyerek ülkeyi bir uçtan diğer uca dolaştılar. Bunu öyle sık ve ısrar-

la söylediler ki sonunda kilise de aynısını söylemeye başladı. Şimdi bunu, her vaiz kürsüsünde duymak mümkün. Son derece doğru. Mülkiyet sadece vergi yükümlülükleri getirmez, aynı zamanda öyle çok yükümlülüğü de beraberinde sürükler ki fazla mülke sahip olmak, sıkıntıya yol açar. Sonu gelmeyen talepleri vardır, iş hayatına sonsuz özen gösterilmesini gerektirir ve sıkıntının ardı arkası kesilmez. Mülkiyet yalnızca zevk verseydi, ona katlanabilirdik, ancak yükümlülükleri onu katlanılmaz hâle getirir. Zenginlerin çıkarları için ondan kurtulmamız gerekir. Yoksulun erdemleri, kolaylıkla kabul edilebilir, ne yazık! Bize yoksulun yardımseverliğe minnettar olduğu söylenir. Bazıları minnet duyar şüphesiz, ancak yoksulların en erdemlileri asla minnet duymazlar. Onlar nankör, memnuniyetsiz, asi ve isyankârlardır. Böyle olmaya da çok hakları vardır. Yardımseverliği, gülünç derecede yetersiz, kısmi tazmin ya da yardımseverin, özel yaşamlarına zorbalık etmek için, genellikle biraz küstahça bir çabanın eşlik ettiği duygusal bir sadaka olarak düşünürler. Neden zengin adamın masasından dökülen kırıntılar için minnet duymaları gereksin ki? Masada kendilerinin de oturmaları gerektiğini artık anlamaya başlıyorlar. Memnuniyetsizliğe gelince, eğer bir insan böyle bir çevreden ve böyle sefil bir hayattan mutluyduysa tam bir ahmaktır. Asilik,

tarikh okumuş herkesin gözünde, insanın asıl erdemidir. Asilik ve isyankârlık sayesinde bunca ilerleme kaydedilmiştir. Bazen yoksullar, tutumlu oldukları için takdir görürler. Ancak yoksulla tutumlu olmayı öğütlemek hem gülünçtür hem de onur kırıcıdır. Bu, açlıktan ölmek üzere olan birine az yemesini tavsiye etmeye benzer. Bir işçi için tutumlu olmak, kesinlikle ahlaksızca olurdu. İnsan, kötü beslenmiş bir hayvan gibi yaşayabildiğini göstermeye bu kadar hazır olmamalıdır. Böyle yaşamayı reddetmeli veya hırsızlık yapmalı ya da birçok kişinin hırsızlığın bir çeşidi olarak nitelendirdiği gibi dilenmelidir. Dilenmek demişken, dilenmek, almaktan daha güvenlidir ama, almak, dilenmekten daha iyidir. Hayır: Nankör, müsrif, memnuniyetsiz ve isyankâr bir yoksul, büyük olasılıkla gerçek bir şahsiyettir ve içinde çok şey barındırır. Ne olursa olsun, sağlıklı biçimde itiraz eder. Erdemli yoksullara gelince, elbette birileri onlara acıyabilir ama olasılıkla, kimse onlara hayranlık duymaz. Onlar düşmanla gizli bir anlaşma yapmışlardır ve doğuştan gelen haklarını çok ucuza satmışlardır. Çok da ahmaktırlar. Özel mülkiyeti koruyan yasaları kabul eden bir insanı anlayabilirim ve o koşullar altında güzel ve entelektüel hayat yaşadığı sürece bu durumun geçerliliğini kabul de edebilirim. Ancak bu yasaların kötüleştirdiği ve iğrençleştirdiği bir hayata sahip bir insanın

yine de bu yasaların devam etmesine nasıl razı olabildiğini anlamak, benim için neredeyse imkânsızdır.

Fakat buna bir açıklama getirmek hiç de zor değil. Şu kadar kolay: Sefalet ve yoksulluk kesinlikle onur kırıcıdır ve bunlar insanın doğası üzerinde öyle felç edici bir etkiye sahiptir ki hiçbir sınıf, ne kadar acı çektiğini bile anlayamaz. Başkalarının onlara bunu söylemesi gerekir ki bu kişiler genellikle kimseye inanmazlar. Büyük işverenlerin kışkırtıcılar için söyledikleri, kuşkuya yer bırakmaz. Kışkırtıcılar, toplumda, ait oldukları sınıftan gayet memnun kişilerin üzerine çöken ve onlar arasına nifak tohumu eken bir grup işgüzar, her şeye burnunu sokan kimselerdir. İşte bu nedenle kışkırtıcılara kesinlikle ihtiyaç vardır. Onlar olmadan, şu eksik halimizle uygarlığa doğru ilerleyemezdik. Amerika'da köleliğin ortadan kaldırılması ne kölelerin eylemlerinin ne de özgür olmaları gerektiği konusundaki isteklerini dile getirmelerinin sonucudur. Kölelik, köle veya köle sahibi olmayan ya da bu konuyla hiç ilgisi bulunmayan bazı kışkırtıcıların, Boston'da ya da başka bir yerdeki, tamamen yasadışı eylemleri sayesinde son bulmuştur. Şüphesiz her şeyi başlatan ilk ateşi yakanlar, Kölelik Karşıtları olmuştur. İlginç olan şey ise, kışkırtıcıların, kölelerden en ufak bir yardım almak şöyle dursun, anlayış bile görmemesidir; hatta savaş bitip

de aılıktan ölecek kadar mutlak bir özgürlüğe kavuştuklarını anladıklarında birçoğu yeni durumdan pişman bile olmuşlardır. Düşünen biri, Fransız Devrimi'nin en trajik olayının Marie Antoinette'in kraliçe olduğu için öldürölmesi değil, aç Vendéeli köylünün feodalizmin iğrenç davası uğruna seve seve ölüme gitmesi olduğunu bilir.

Otoriter sosyalizmin işe yaramayacağı açıktır. Var olan sistemde birçok kişi biraz özgürlük, biraz ifade özgürlüğü ve biraz mutlulukla yaşamını sürdürebilirken, bir endüstriyel kışla ya da ekonomik tiranlık sisteminde kimse bu özgürlüklere sahip olamayacaktır. Toplumumuzun bir bölümünün aslında köle gibi yaşaması üzücüdür ancak tüm toplumu köleleştirerek sorunu çözmeyi önermek de çocukçadır. Her insan kendi işini seçmekte özgür bırakılmalıdır. Üzerinde hiçbir baskı uygulanmamalıdır. Eğer baskı olursa, işinin ne ona ne de başkalarına yararı dokunacaktır. İşten kastettiğim, her türlü etkinliktir.

Bugünlerde hiçbir sosyalistin, bir müfettişten her sabah tüm evlere gidip, her yurttaşın, sabah kalkıp, sekiz saat işini yapıp yapmadığını denetlemesini isteyeceğini sanmıyorum. İnsanlık bu aşamayı geçti. Bu tür bir yaşam, çok keyfi biçimde suçlu adı verilen kişilere uygun görüldü. Şunu itiraf etmeliyim ki rastladığım sosyalist görüşlerin çoğunun tam bir baskı olmasa da otorite fikirleriyle lekelendiğini görmekteyim. Tüm or-

taklıklar gönüllü olmalı. İnsan yalnızca gönüllü ortaklıklarda kendini iyi hisseder.

Fakat gelişimi özel mülkiyetin varlığına az çok bağlı olan bireyselliğin böyle bir özel mülkiyetin ortadan kalkmasından nasıl yarar sağlayacağı sorusu akla gelebilir. Yanıt çok basittir. Var olan koşullarda Byron, Shelley, Browning, Victor Hugo, Baudelaire ve diğerleri gibi, kendilerine ait özel olanaklara sahip olan birkaç kişinin, kişiliklerini az çok ortaya koymayı başardıkları bir gerçektir. Bu kişilerden hiçbiri tek bir gün bile para karşılığı çalışmamıştır. Yoksulluk sıkıntısı çekmemişlerdir. Muazzam bir avantaja sahip olmuşlardır. Asıl soru, böyle bir avantajın ortadan kaldırılmasının bireyselliğe olumlu etkisi olup olmayacağıdır. Ortadan kaldırıldığını varsayalım. O zaman bireyselliğe ne olur? Bundan ne kazanç sağlar?

Şu şekilde yarar görür: Yeni koşullar altında bireysellik, bugünkünden çok daha özgür, daha güzel ve daha yoğun olacaktır. Saydığım şairlerin sahip olduğu gibi büyük bir hayal gücüne dayanarak gerçekleştirilmiş bireysellikten değil, insan doğasında gizli olan güçlü bireysellikten söz ediyorum.

Özel mülkiyetin tanınması, insanla, onun sahip olduklarını birbirine karıştırarak bireyselliğe büyük zarar vermiştir ve onu karanlığa gömmüştür. Bireyselliğin tamamen yanlış yola sap-